

Pavle
Zidar

Goževa svetlina

Imeti srce, kakor rečemo čustvu ali sočustvovanju, je bolj ali manj slabost vsakega človeka. Slabost zato, ker kasneje to svojo lahkovernost obžaluješ in ti je neskončno žal, da si se ji odzval, kakor si se ji, namreč po predstavi, ki so ti jo podtaknili drugi, in to v trenutku, ko je tebe samega obhajala neke vrste slabost oziroma krhkost, točneje, nejanost o stvareh, ki so ti bile še malo prej pregledne in docela razumljive. Kajti v določeno

trdnost in izdelanost stališč je udarilo nekaj svetlega, vijugavega, kači podobnega. Bolje, ženski. Kdor ima taščo, ve, kaj hočem reči. Idealno bi bilo, ko se poročiš, da bi žena ne imela več žive svoje drage ji matere. Da bi imela samo grob, kamor bi hodila tožit o svojih posteljno mesenih občutkih in o raznih tokovih, ki začno spremljati njeno nožnico po poroki. Nikakor pa ne živega bitja, ki je celo njena popkovna naveza in tako že vnaprej določena za spovednico in za tvojega bodočega najhujšega sovražnika.

A ne takoj na začetku, ne, to ne. Najprej je njena mati tvoja prva dama in nemalokdaj se zalotiš, da imaš odnos z nekom drugim in ne z ženo. Neko drugo telo se pojavi ob ženinem in ti se preprosto znajdeš med dvema kakor ognjeni fluid stoične izvornosti, in kakor zares telo, pnevma s tako plastičnostjo, da je ta dobesedno občutena in moteča. Imeti hčerko s še živo njeno materjo pomeni imeti obe. In ob tem se začno tegobe, ki presegajo vse mučilne naprave najbolj razvpitih mučilnic.

Igrice pri tem so bolj ali manj znane: ko gremo k tašči, ji je vedno treba kaj nesti, kakor faraonu, ker jo boli noga, ima revmo ali krčnice ali se pripravlja na smrt – torej dva metra kotenine, da bo imela dostojno poslednje oblačilo za razpadanje. V resnici pa so ti prvi obiski spovedkoraki, ali, kakor rečemo temu tudi še drugače, izmenjava misli o veliki zadevi, kakor je denimo zakon . . . , kakor so rastoči trebuh, ta zlati mesec družinske sreče, pa vzporedne motnje v obliki tega in onega.

Hčerka potrebuje mater in mati potrebuje hčer.

Pravi zakon je pravzaprav sklenjen s pomočjo tebe med njima dvema in ne obratno.

Ko to nekega dne spregledaš in ne sprejmeš, si oplel.

Zato je moja prva molitev na tem svetu veljala smrti tašče. Seveda me bog ni uslišal, skoraj bi bilo prišlo do narobe uslišanja.

Lahko bi se razvezal in šel iskat drugo ženo, vendar je v tem času v meni že dozorela nekakšna makova plodnica s semenskimi izkušnjami, da je vsaka zamenjava žene z drugo ženo nič drugega kakor pomnožitev sovražnikov – imel bi dve, ki bi me sovražili od blizu, in dve, ki bi me od daleč.

Žene torej, ki nima žive matere, pa preprosto na svetu ni ali pa jih je tako zelo malo, da je te vrste sreča kakor zadetek na tomboli ali najdenje diamanta.

Župniki so tu nemočni. Neposreden stik z življenjem imajo samo žene in ne evnuhi, ki poznajo življenje samo iz božjega navdiha – evangelijev.

Pripovedovati te vrste grehov v spovednici je čista izguba časa. S krvjo, boleznijo in smrtjo imajo zares stik samo žene, moškim pride prej slabo. In če bi le bil župnik toliko pogumen in se zavzel za kakšne moževe pravice, ki so ali pa jih sploh ni, bi povlekel najkrajšo: nalagala bi ga, žena, koliko trpi pod možem in podobno. To, ono, tretje.

Služba, kuhanje, otroci.

In kaj mož? Služba, časopis, seks.

In to je res – in ni res. Kakor je tudi res in laž: služba, kuhanje, otroci.

Življenje v troje se vedno začne priditi. Ni prijetno kar naprej biti nekaj dolžan materi – tašči, da se razumemo. Stvari se končno tako sprepletejo, da ekonomija teles postane tudi ekonomija duha – ter bivanja. In ti nekega dne postaneš preprosto njun otrok. Če se pa temu upiraš, kar je skoraj pravilo, si ali čudak, ki odslej pripada zgolj sam sebi, morda knjigam, premišljevanju o večnih rečeh, ali pa pijančevanju in kurbariji.

Zakon je res skrivnost goževih svetlin.

Tudi jaz sem se uprl, da bi bil otrok dveh žená, kar je pravzaprav praspomin in genetski inženiring faraonske dinastične promiskuitete.

Najprej je sledil molk, globok in zaničljiv.

Nato pa takoj: čisti računi: plačeval boš stanovanje, elektriko in stopniško luč. Pa še kaj. (Bomo videli.)

Vsakega pol, sem se uprl.

Ne – vsakega del. Saj so tu še telefon, televizija, pomivanje stopnišča, odvoz smeti.

Ti pa nazaj: ti boš pa plačala račune za gospodinjske knjige Zavoda za napredek gospodinjstva in podobne čarovnije.

Udarec nazaj: plačal boš hrano.

In ulil se je pravi dež naplačil.

Kaj vse se mora v zakonu plačati. Tudi las, ki ti pade z glave.

Ko so liste s plačili urejene, sledi loputanje z durmi in živahno prepevanje. Žvižganje in nato obujanje spominov, kako slab oče sem bil. Ker se tega ne spomnim, mi obudi vse scene, kako se je ona mučila, da bi se Denise naučila lepo jesti, z žlico, jaz pa sem vztrajal, naj Denise já z roko, če tako želi.

In kako je hči hotela? zazijam debelo, ker se tega res več ne spomnim.

Kako – z roko, gospod papan!

Ah, da... Spominjam se, kako si jo hotela zlomiti. Celo uro si vztra-

jala, naj jé z žlico ali vilicami pire krompir in špinačo, Denise se ti je pa uprla. Pa ne špinači, ne, ampak načinu oziroma načelu, zakaj naj se jé z žlico. Uprla se je principu, móči njegovi, kako naj se nekaj žre. Saj poznaš načela. Načelno so Jude kuhali v žajfo tretjega rajha. Načelo sistema pa je, ki ga doživljamo: nič imeti, ne pod palcem, ne v glavi. Hotela si jo zlomiti. Ali ni bilo bolje, da je potem špinačo jedla z roko? In ostala tako nepohabljená oziroma žajfa. Vsi, ki jejo z vilicami in žlico, so pohabljeni ljudje.

O, seveda, seveda! In ko si jo udaril, da je morala k otologu, ker ji je skoraj počil bobnič?

Kdaj – zakaj?

Če si se spomnil načela, kako naj se ne jé, če nočeš biti žajfa, se spomni še svoje klofute.

Rekla mi je prasec.

In to si tudi bil. Prav ti je povedala.

Ni bilo razloga za to, kakor ga tudi zdaj ni, da se mi isto reče skozi ta spomin. Zaslužila si je takrat klofuto – vendar res ne tako.

Če si je zaslužila klofuto, si je tudi poduk, kako se jé. Nikoli ne bo znala jesti.

Kadar bo lačna, bo kruh že našel usta.

Če ga bo imela.

Jaz ga kljub vsemu imam, čeprav le košček. Če bi ti manj služila partiji in več domu, bi imeli marsičesa več. Če ne drugega, bi nas bilo več. A so bili šola in njeni jalovi vzgojni principi prvi in potem prah, pomivanje, pogovora pa nobenega nikoli razen vpitja, kaj mora kdo narediti, da bo spet eno od načel doseglo svojo brejost.

Tak je bil moj kruh, pa bi mi ti omogočil drugega.

Je bilo od Popita zapovedano, da ne smeš doma govoriti zoper njegova črna očala?

Popitova očala nimajo nič pri tem.

Vse.

Si mi dal denar, da bi se prekvalificirala? Najprej si rekel: ja, ko pa sem se začela z dopisnim izpopolnjevanjem, si rekel – ne.

Rekla sva: ob službi.

Ob taki službi, kot je moja, se ne da študirati, razen tako, da nisi v službi.

Neumnost! Ko bi oni videli, da visimo samo od honorarčkov, bi mi vzeli še te. In potem?

Jasno, živiš od moje plače in še pljuvaš nanjo. To ti zamerim.

Ne živim od tvoje plače, živim od svojega peresa, samote in mraza. Si šla kdaj pozimi pogledat, kje, v kakšnem podstrešju drhtim, med streho in ladijskim podom je decimeter stiropora, zunaj, nad glavo, minus osemnajst, v kotu peč, ki jo je treba celo noč kuriti, da sploh da od sebe kapljo toplote, okoli mene pa deset plusa. Stranišče hladilnik za goveje meso...

Pojdi na svoje društvo, k svojemu Šeligu, on ima vse. Zakaj ima pa on hišo? Zakaj ima pa on honorarje in službo, ti pa samo neke odstotke.

Kaj naj mi da Šeligo? Svojo hišo?

Sebi je dal vse.

Si ga vprašala, kako si je dal? Kje je dobil? Ali ni morda podedoval?

Pa bi še ti dedoval.

Barako?

Tudi baraka je nekaj, ampak tebi ni dala mama niti petdeset par.

In kaj je dala tebi tvoja?

Čas, da si vsaj lahko pisal. Tebi pa je tvoja mama potegnila s tebe še kožo. Če ji ne bi ušel, bi hodil okoli s krvavimi mišicami.

Groza, to je bila resnica.

Lahko bi me objela kakor Gwen, sem zajecal z roba obupa.

Bila je tiho. Vedela je, kdo je Gwen. Soproga tistega pastora Wilkersona, ki se je ob prividu svetopisemske žetve sredi noči odpovedal donosni. lepi philipsburški fari v Pennsilvaniji in odšel na klic Svetega Duha v negotovost, zaupal pa samo božji previdnosti – in notranjemu klicu, da naj gre v New York. Žet v džunglo satanovo. Ob polenajstih ponoči je odšel iz cerkve, v kateri je med službo božjo čutil tako vznesenost, kakor da je Sveti Duh blizu – zelo zelo blizu. Za cekvijo se je znašel sredi pšenice, oblite z mesečino, kakor jaz nekoč blizu Pleterjev, sredi dneva. Razlika je bila samo med svetlobama. Tudi jaz sem takrat govoril svetopisemski izrek, samo da se ga več v celoti ne spominjam. Za mano je prišel dr. Edgar, tudi bel v svojem habitusu, in mi dejal: Kaj se godi z vami? Rekel sem mu baje, da sem zrel za žetev. In potem me je vodil z mrzlo roko iz belega, po moki oziroma kruhu dišečega morja, ven iz pšenice... Wilkerson pa je imel jasno videnje prispodobe svojega življenja, ki je bilo dobesedno uresničenje Jezusove prilike: Ali ne pravite vi, je začel govoriti, še štiri mesece in žetev je tu? Jaz pa vam pravim: povzdignite oči in pogledjte polja, da so zrela za žetev... In temu je sledil ukaz: Cerkev ni več tvoja. Zapustil jo boš. Ta dom ni več tvoj. Zapustil ga boš.

Vse to se je godilo sredi hladne poletne lunine skrivnosti.

Častiti Wilkerson je pristal na ukaz.

Ko se je vrnil na stanovanje, štirisobno in lepo urejeno, kjer bi lahko udobno čakal z družino na svoj konec življenja, je videl, da se je tudi s soprogo nekaj zgodilo.

In povedal ji je o svetopisemski žetvi, ki jo je pravkar doživljal zunaj.

Gwen pa je to že vedela. Slišala je vse, je priznala, kar se je godilo zunaj. V očeh se ji je svetil solzni opal.

Šli bomo, kajne, je rekla.

Da, šli..., ji je odvrnil Wilkerson, jo objel in ona njega.

Takega objema sem si želel zdaj jaz, ko sem že ničkolikič doživel grozo trganja kože s sebe.

Tudi jaz sem po vsakem snemanju časa s sebe v obliki kože pobegnil z Javornika in se zgubil v Brooklynu.

Tudi jaz sem moral iti.

Tudi mene je čakala žetev.

Še danes me ne more Kodričeva Vera pozabiti – in pripoveduje, kjer

more. da se je moja mama dušila v pari, ko je prala delavcem rjuhe za štreko. rjuhe. prešvicane od socializma. jaz pa sem baje hodil po raznih ulicah (Strelnski, Kurirski, Stalingrajski), takratni zreli pšenici časa, po Gospodovi prispodobi, in govoril, da iščem *motive*. Rečeno z drugimi besedami: da pobiram sadove njegove žetve in jih vežem v snope.

Spomin na Gwen je ženo vedno malo utišal. Bila ji je všeč, ta dama Amerike. Ker je bila sposobna slediti *Gospodu*, kar je silno redek dar žensk.

Še posebno jo je vedno stisnilo njeno pismo možu, ko je želela za njim v New York – četudi bi spali v parku na klopeh, samo da bi bili skupaj.

Seveda pa moja žena ni bila in nikoli ne bo Gwen.

Tihota in mir sta se nenadoma prenučali kakor ladijska vrv in že je sledil ukaz, da naj jo odslej v *njenem* stanovanju pozdravljam.

Kako? sem zevnil. Zakaj? Saj nismo v šoli.

Moralo bi biti obratno, je sledila obrazložitev, pravna in moralna, glede pozdravljanja: tako, da bi bila jaz pri tebi in ne ti pri meni. Ker si pa zanič, si pač ti tu.

To je bilo tisto strašno križanje, ki si ga je izmislila zaradi pobega iz *tretmaja*, da nisem mož, ampak otrok dveh žensk, ki sta obe imeli z mano krvoskrunstvo, iz katerega sem nastal končno jaz sam..

Nisem vedel, ali naj bi se smejal ali bil tiho.

Dodal sem, ne da bi hotel – res ne: Mislim, da je vseeno, kje je zdaj kdo, jaz pri tebi ali ti pri meni.

O, še daleč ne, se je razživila. Če bi jaz, po njenem, imel svoj dom, je zagotovo ne bi vzel k sebi.

Zakaj ne?

Ker bi bil namreč osamosvojen.

Ali zdaj nisem?

Nisi.

Zakaj ne?

Ker ne moreš nikamor iti.

In podobne prispodobe bi lahko nizal in nizal. . . Od Gwen do Popita, od Šeliga do Kodričeve Vere, od Jakca do moje kože.

Naposled so bile denarne in druge meje določene – sovražstvo v dopustnih dozah (in tudi nedopustnih), ki je bilo natanko ob uri vame izpljunjeno.

Neke vrste zakonitost pa je le bila spoštovana. Teško sicer, a ko so se sile pekla izčrpale, je obnemogla in se prepustila malomeščanskemu stilu čakanja nečesa nesluteneega.

Včasih so si sledili tudi prebliski človečnosti, če je kdo umrl ali naredil samomor.

Nekega večera pa je bila spet posebno vesela nad mano, ko sem prišel s poti. Vlekel je jugo in pikal šipe z dežnimi čebelami. Kaplje so imele sredi telesa, ko ose, puščavsko rumen pesek. Arabski méđ.

Mati bo umrla, je dejala vsa srečna, kakor da tudi ona tega komaj čaka.
(Da jo bo enkrat konec.)

Seveda je bila mati moja tašča. Nekakšen brezijanski tip tercijalke, ki hodi v cerkev samo zato, da nekemu poroča dalje, kdo je cerkven in kdo to ni. Ali kleči pred imitacijo Layerjeve ex voto milostne podobe ali ne, ali drsa okoli oltarja po kolenih ali le tîpo sedi in strmi v prelep baročni okvir iz zlata.

(Bogsigavedi zakaj ni tam prave milostne podobe z Layerjevim portretom v desnem kotu zgoraj ob kroni?)

Ima debele špegle in debele ustnice, namrgodene na izbruh.

In pogled kakor zelen ribji izstrelek v globine vode.

Ter dobro srce.

Kako joče, če kje kdo umre!

Ta torej – tudi moja soproga iz nous- pnevme (ali sem prav slišal) bo umrla.

Hvala bogu! Končno!

Žena je te moje misli slišala, ki res niso bile lepe, priznam.

In ne more umreti, ne more..., je tarnala, a z nekim smejalnim nagibom v sebi.

Umrla bo, ne more umreti – kaj je zdaj to?

Bo, bo, saj bo... Samo če bo še enkrat videla tebe. Potem bo pa zatisnila svoje osemdesetletne veke.

Je to rekla? sem preverjal povedano – sporočeno. O tem ni bilo več dvoma.

Tako nam je vsem rekla, je rekla žena.

Mati?

Mati.

Dosti dobrega ti je naredila...

Kaj le?

Dobro se rado pozabi... Kaj pa golaži? Opolnoči ti ga je šla pogret. Opolnoči si prišel in se šel kopat v Kolpo (Kupo). Ali misliš, da je to staremu človeku prijetno poslušati, kako pod oknom nekdo prši z vodo? Ti sopeš, pijan po reki, on pa pod *tuhno* z zvitimi sklepi od revme?

Poletje je bilo, kolikor se spominjam, ko sem kobacal po reki, sem ugovarjal, in ta tvoj belokranjski Ikarus takrat ni spal pod *tuhno* oziroma perjem, kvečjemu si je pokrila kosti s platneno rjuho.

Mama ima res revmo.

Od alkohola in njenih bebastih partizanov.

Mama ni bila nikoli partizanka.

O pač. Borila se je s samimi vrhovnimi komandanti v prvih bojnih črtah.

Oprosti, kakšenkrat jim je skuhala golaž. Ričet. Tistemu Leskošku. In takim.

In kakšna hvala jo je, še danes, kako je tista Leskoškova mumija žrla ričet in meso, medtem ko so drugi listje.

Si ga ti kdaj kuhal?

Takim ga sploh ne bi.

Boš šel dol k nji, da bo vsaj lahko zdihnila?

Ti – ne vem.

Pogledal sem ven. Bolje: se zagledal, kjer so se otroci kakor metulji spreletovali od grma do grma za žogo in premišljal o takoimenovani ločitvi brez sodnika: plačati vse, vsak kvadratni meter stanovanja, biti kriv za neko življenje, ki ni moje, ampak pridodano v veselje in ki se je sprevrglo v žalost, ker se dve ženski spojita v sesalca in te ponižata v svojega malčka.

Ali bi mar rada umrla? sem vprašal čez čas, nekako omehčan, ko sem dal skozi retrospektivo življenja v dvoje.

Zelo zelo rada, Tomažek.

Kako osladno – Tomažek. To sem bil, ko sem jo kot žabec zjahal in podil v daljnó deželo bliskov in gromov, takrat je zdihovala: *Tomažek, Tomažek, Tomažek*, kako je to leee-po-oooo! Ampak samo s tabo, z nikomer drugim.

In zdaj sem bil nenadoma, ne da bi bil žabec, spet Tomažek.

Sicer so pa bili dnevi, ko je stroga pripravljenost na telesno-duhovni spopad popolnoma usahnila in je sem ter tja spet vzcvetela lepa beseda in prijazen glas v redki *medsebojnosti*. Ton besede ni bil več škripavo grozeč kakor ob jutrih, ko se je znenada kot strela spomnila, da bi jo bilo potrebno pozdraviti, ker to želi še pes, da se ga pogleda – če gospodar želi, da ostane pri hiši, sicer gre (cakipaki). Jaz pa tudi lahko grem iz njenega stanovanja, ker ona ne bo šla.

Kje se je tega protislovnega priredja naučila, ne vem. Posebno tega o psu, ki da baje želi, da ga gospodar pogleda oziroma pes gospodarja (sicer pes gre, gospodar pa ostane).

Torej sem bil zanjo tudi še *pes*.

(Zanimivo. Ko da bi brala Kafka.)

Zdaj že dva dni ni bilo zahtev po pozdravljanju in v zraku je visela želja, ki sem jo bil že navedel.

Taščina smrt.

Seveda je bilo težko verjeti taki prekanjeni stari sovi, da želi krepniti.

Moral sem se malo razgledati po njenem zdravstvenem kartonu, ki so ga vse tri njene hčerke znale na pamet. Litanij ne, te so morale žebrati iz mašne bukvice, da so donele stene svetega Mihaela tam doli pod vasjo. Karton o svoji materi pa so imele v mezincu spravljen in so na tihem, na dnu srca, stari sovi res merile puls, ko bo s svojimi jankami, trém, *tuhno*, pumparicami, zginila na neko dno in se razlezla v mrtvaški lim.

Hudič vedi.

Ta ljubezen med hčerami in njihovo materjo je dobesedno bratstvo in enotnost. Je res strup obojestranske moči – in predvsem pomoči v sili.

Ko hči postane zadosti giftna sama od sebe, pomoči kot kača ne potrebuje več in se matere – kače želi najbolj elegantno znebiti.

Zaupno povedano – razvidno iz kartona – tašča oziroma mati je zares imela natanko sto (hundert) bolezni.

Bila je slepa. No, ne povsem. Videla je pa po dvoje: dve hiši, dva človeka, čeprav je bil v resnici en sam; pet škafov, čeprav je bil en sam

škafec... Srca sploh ni več imela. Funkcijo ritma so prevzela pljuča. Slinovka je bila *fuč*. Zobje so jo zapustili že z dvajsetim letom in odšli v kiblo pri zobozdravniku. Vretenca ničkolikokrat nalomljena. V stranišču je padla tako nesrečno, da se ne da povedati. Pravzaprav je padel nanjo kotliček z vodo. Sedi, sedi in bere Družino, ko povleče vrvico, pa zgrmi, najprej jo oblije mrzla voda, nato pa udari kotliček, težak tri kile po vretencih...

Drugih petindevetdeset bolezni pa ne bomo opisovali, ker so zavita v žalobna občutja in potrebujejo kitajske izraze, tako prefinjene so, da se jih lahko poimenuje. Tašča potrebuje cele tedne in mesece, da jih glasovno artikulira in prestavi v našo trubarščino.

Nazadnje so me, kot vselej, le preparirali, da se ženski, ki je leta 1942. Francu Leskošku-Luki kuhala golaž tam ob *Kupi*, zares bliža konec.

Najsi je bilo med nama še toliko grdega, sva si navsezadnje le nekakšna sorodnika, čeprav krvoskrunska. Z njeno hčerko sva mešala tam spodaj, pri luknjici, kri v dva otroka in njena pomoč pri tem je bila predragocena. Vstopala je med naju, v tisti čudoviti telesni sendvič, kot star francoski sirni namaz, in mazala najini telesi s perverznošjo, da sta se še bolj živahno vrteli okoli osi in postajali čutni transformator.

Treba ji bo le prižgati večno luč in si drug drugemu odpustiti, karkoli je že bilo. Zahvaliti se ji, da mi je posodila hčerko na vekov veke amen.

Vsaka tašča ti daje hčer na posodo in si jo vedno jemlje nazaj. To je le treba razumeti.

Ženo si je treba zaslužiti, in to ne za zmeraj. Vsak dan sproti jo moraš odplačati.

Težko – in tudi lahko – sem se vdal.

Ali že leži? sem se oprijel zadnje slamice, da le še ne misli zares umreti, ampak da gre spet za kakšen slovenski cirkus.

Odgovor je bil: LEŽI-VSTAJA-LEŽI.

Kaj je zdaj to – leživstajaleži.

Hlapi, ne!

Če umiraš, potem ležeš in crkneš, se ti ne zdi?

Kakšne besede: crkneš, kurc, svinja stara...

Oprosti: nikoli nisem rekel tvoji materi stara svinja.

Malo vstane, a ne, malo hodi, a ne, leže, gleda in postaja čisto bela.

Hočeš reči, da postaja duša?

Ja, sam duh je je že.

In je rekla, da ne more brez mene...

Ne more.

Je to rekla ona?

Žena je vzdihnila.

Kolikokrat sem ti že rekla, da te želi videti. Ne more umreti. Dokler te ne vidi.

To me je dokončno prepričalo, da gre res za konec stare belokranjske kače, in obljubil sem, da ji pač naredim to uslugo za tisti golaž. Sicer bo hodila iz groba ven in bo tisti golaž na dilci sanj podnevi in ponoči.

Prav – grem.

Vedel sem, da sam ne smem k njeni materi brez hčerke.

In začel sem staro rahlo skicirati s svojo domišljijo, kako bela je, kakor goba zjutraj v megli oziroma megla nad gobo. Tenka, šibka. Videl sem jo v nočni halji, široki ko zvon in kot kembelj iz prstenega telesa, ki tolče po robovih blaga v svojo neizmerno tišino.

Smrtjo.

Prizadeval sem jo priličiti čimbolj svojemu rajnemu očetu, ki je iznenada zgubil vse telesne tekočine, da so se pokazali loki reber kakor obroči pri ciganskem vozu. In koža kot šotorsko krilo ni bila več naprožena.

S to podobo o smrti svoje tašče sem šel potem nekega dne na pot in s kilo fino mlete brazilske kave, ki sem jo kupil v Trstu, da je dehtelo vozilo kot kavna žetev.

Naproti mi je prihajalo sonce kakor smola ranjene smreke: gosto rumeno. Izza vsakega ovinka se je pocedilo po vetrobranu skupaj s telesi jutranjih žuželk, ki so se potem razletele s svojo žitko vsebino in zamazale šipo s krvjo.

Soproga ali nesojena Gwen je molčala in ni bila čisto nič vznemirjena, ker se vozi tako rekoč na pogreb svoje mame. A take so vse ženske: zanje je smrt nekaj tako domačega kakor mesečna čišča: malo krvi in bolečine, nato pa mesec dni počitka. Ne boje se smrti kot moški, ti purčki. Ko vidijo malo krvi, pa omedle. Drugačne so – res. V njih se narava oziroma prvobitnost in življenje ne razlikujejo dosti od smrti. Vse je nekako *eno*.

Ker so med nama prijaznosti prešle, ker je bilo, kakor je pač bilo: vse vzeto nazaj, tako pri njej kot pri meni, sem se bolj posvetil starim pejsajem, skozi katere sem nekoč, mlad, poln bezgovine v mošnji, drvel nasproti mehkim ustom spolovila, da so mi to bolečino izruvale iz telesa.

Ne bi rad tvezil, da je Bela krajina lepa, ker res ni. Je pa nekaj posebnega v svoji revščini. Lirična zemlja je to, trpeča, in kot taka, pesem, ki sproti nastaja in se sproti sesuva na zloge iz prahu in pajčevine; na zloge iz vonjev po gnoju in vonje po modrikastem dimu iz suhih kravjekov; na zloge iz pobožnosti k Sedmerim ranam Srca Marijinega. To je ta prelestna in nedoumljiva mehkoča, v sami sebi razklana na nasprotja, iz katerih vznikajo besede spevnosti.

Ne moreš se nagledati reke, ki piše v skrivnostni pisavi sporočila žalostink.

Tam so tiste nepregledne črede skal, okamenele ovce, ki so nekoč spremljale v legendi Našo Gospo, da so ji bile ponoči topla postelja, ko je legla utrujena na tla. Materine dušice pa so sveto mater obdale z vonji tisoč radosti.

Vse te skale bele so spomin na to.

Jaz sem se vozil skozi pesem, soproga skozi nadloge.

Tu bi moral biti Düsseldorf, Neuss, Köln – trikotje porenskih mest z milijoni prebivalcev. To je za ženske. Hitre zveze, dostopi do boga, svetnikov, salam, sirov in do petdeset vrst kruha. Ne pa valovanje pokrajine

s kamni, ki so ovce in niso ovce, z vonji po materini dušici, grenki bolečini neznanega čustva.

Prav nič čudno ni, da so partizani pozabili na te črede skal, medtem ko jih Beličič, ki to ni bil, kar naprej objokuje tam na Opčinah.

Tukaj torej je Franc Leskošek-Luka jedel golaž moje tašče.

Zakaj ni vrh Gorjancev častnega znamenja na ta dogodek, da se je tu jedel golaž.

In da ga je – tak junak (ki je mojega strica pognal v štrajk, da so ga pa vrgli iz službe in ga je kasneje, po vojski, kot ministra obiskal, da bi dobil za tista leta kakšno priznanje v obliki let za pokojnino, se ta junak ni spomnil ne strica ne štrajka – nič).

Počasi sva se spustila v dolino, polno vetrov. Med šume mrčesa.

Svetloba je lovila na svoj blinker ribo časa.

Vas Stročje je bila v bregu med belimi, poapnjenimi skalami. Ganki so viseli kot mrtvi pijanci. Les je škripal kot v sanjah omare. Stopnišča so bila brez pragov – *tja in sem kak pravec. Mačke dolge kot klavirske harmonike mehovi. Brez melodije, seve.*

Petelini so bili anginozno hripavi.

Zvonček na ovnovem vratu je cingljal kot mutec.

Iz zvonika so se spuščale lastovke kot nage riti po britvici.

Nad polomljenimi, udrtimi strehami je pa drhtelo hlapenje. A česa neki? Vse tod je bilo tako suho in staro.

Kure so se drle zaradi enega samega jajca po ure in ure.

Skrivni švist kose.

Zlivanje potoka po kolovozu od kamna do kamna. Mlačen film vode in frfotanje velike postrvi. Na drugi strani, v mlečku, se je pripravljala na lov velika belouška. Obad je leno in suho pel in iskal sveže krvi.

Sem torej je prišla smrt. Splačalo se ji je. Tudi po enega samega pride, se vidi, da ni bila na šoli velikega Feliksa Džerdžinskega, kjer izbirajo žrtve. Smrt ni ponaredek, je unikat. Tudi tržnemu mehanizmu ne pripada, sicer bi se ognila nepreglednim puščavam.

Razmišljam, če je smrt stanje.

Ne – ni.

Smrt je vsenavzočnost kakor bog.

Oba sta isti hip povsod.

Ko se ena vsenavzočnost umakne, pride takoj druga na njeno mesto.

Soproga se nadišavi s kolonjsko.

Dobesedno zasmrdi.

Sence, ki naju spremljajo, so redke, krotke in radovedne.

Slede nama.

In podaljšajo se, ko prideva iz njih ven in naju navežejo takoj z drugimi.

Jabolka padajo v visoko travo kot spomin konjskega topota na Turke. Polno jih leži vsepovsod in gnijejo. Kisel vonj vabi mušjad, ki v roju spleta nekakšno žalno tančico.

Goveda zadiše in buljijo v naju in žele, da se spremeniva v isto, kar so ona: v naveličano strmenje vasi in prežveko.

Končno zalaja pes. Muri. Črna, lakasta žvirca, ki se kar krči od vdanosti in zvestobe. Tak je bil некоč raj – zvestoba. In ta pes ima še nravi iz raja in je še vedno v raju. Ni se ločil od svojega stvarnika, čeprav služi človeku, ki ni več v raju.

Raj je stanje blaženosti.

Muri se boči, boči v most, ko ga pobožam. Lep je njegov lak, prelepa je njegova črna svetloba.

Kdo je? vpraša moški, ki pa je ženska, a ima moško štimo.

Obstanem ko vkopan – češ ne leži, ne umira . . . Očitki v obliki občutka kar dežujejo iz mene.

Soproga jih ne akceptira – niti enega ne.

Jaz sem, mati, in Tomaž, odvrne.

Muri zalaja in grebe s tačko predse, v znamenje, da je to resnica, kar je rekla soproga.

Veriga ga povleče nazaj.

Po lestvi beži velika podgana in zgine v škopu slame.

Ja – ti? zapoje tašča. Ja – ti . . . Komu se imam zahvaliti, da si le prišel, ja komu? Za mašo bom dala. Tak . . . pridita no gor, glih zdejele berem Kmečki glas, eno pejsen od pomladi, ti na vejš, kaku je lejpa.

Zaslišijo se copati; drsanje.

Mladički lastovke zažvrgole, ko odpro kljunčke z belo obrobo.

Iz senčne brajde zapoje muren.

Sliši se tudi pojoč razliv vode.

Brušenje kose se razregeta kakor brzostrelka. V zraku dehti odžeta trava. Smrt trave je pobožna. Veter, ki je bolj sapa, mi jo prinese pod nos in pred usta. Ugriznem v lepo dušo mrtvega bilja.

Tašča je *kompletna*. Na njej ni nobene sledi smrti. Ne bele črte, ne rdeče črte.

Dam ji roko in ji takoj povem, naravnost, da bo zdaj, ko me je videla, lahko umrla.

Jest? se začudi. Jok, jok . . . Nikoli! Vse vas bom preživela . . . Nikoli, to pa ne, ti, da boš vedel . . . Nikoli nisem bila lačna, žejna, strgana, ušiva . . . No, že res, imam več učov, ko vidim po štiri bajte namesto ene, to pa je tudi vse, kar mi fali . . . Ampak da ti kar odkrito povem: ni me še konec. Bojim se, resno, da bom jaz šla za tvojim sprevodom in ne ti za mojim . . . Pridi pogledat . . . Lés, lés pridi! No, kaj imam v skrinji? Celega te-le-ta. Pa ne enega. Dva. Imam teletenco sredi poletja. Jo imaš ti? Se ti jo kaj lušta? Teletence pa paradajzka? A? In imam denarja! Z njim ne vem kam. Že res, da mi je tisti kotliček na sekretu padel na hrbet, ampak so me pocajtali v mestu, da pojma nimaš. Takrat je bilo težko. Ko nisem mogla nastran, ko me je tiščalo. Ko je bilo treba, a ne. Mehur imam bolj slab. Saj veš, rodiš in táko . . . Tudi v zakonu se ga znuca. Takrat v bolnici pa niso dovolili, da ti po pravici povejm, ne scati in ne srati. To pa je nečloveško. Samo od treh naprej . . . Ampak sem si rekla: stisni, Anča, da se ne poččiješ

in bo vse dobro. Ti ne vejš, kaku je to hudo. Ampak jaz sem vzela rožni venec in ko sem zmolila vse tri dele, so bolniške sestre prinesle kahle... Takrat sem vedela, da je bolnica konjušnica in človek konj. Ja, sredi Novega mesta. Dandanes je živinsko biti v bolnicah. Tam zveš, da nisi več človek... A ti si pa mislil, da me boš zaradi tistega kotlička, ki mi je pokresal hrbet, pokopal sredi te Bele krajine? O, kje pa! Ženska dolgo živi. Pa veš, zakaj? Zato ker jo vedno nekaj preganja; če ne otrok, pa dedec; če ne plevel, pa zob. Je že kaj, Tomaž. A ti si pa mislil... Jok, jok. Vse vas bom pokopala. Jaz vas, ne vi mene. Veš, res nisem bila nikoli lačna, ne žejna, denarja imam na kupe – teletence v skrinji, jo boš? Pa dva paradajzka? Ani, pojdi no po paradajz!

Jaz ne bi jedel, sem odvrnil, jaz sem prišel tako..., prišel, no.

In pogledal sem soprogo, kaj je zdaj s to smrtjo, ki je očitno ne bo.

Soproga pa nič. Nič. Veselo se je vključila v materino marnjanje, kako včasih vidi tudi eno hišo, ampak samo včasih, večinoma pa vedno po štiri. In tudi dve reči sliši – kako to? Ko zvonijo Ave Marijo, jo sliši zvoniti dvakrat, in petelini po trikrat pojò. In zebe jo, čeprav je včasih čez trideset stopinj v senci. Kaj je to? Ponoči ji je pa vroče in se gola hladi na ganku, da se kar boji, če bi jo kak moški videl, saj bi kdo kaj mislil. Dobro, da je angel varuh z njo.

S hčerko sta se veselo zahihitali. Golota pali.

Ah, takrat se diha, diha, če si gol in sam! Ne ve, zakaj lahko samo nag dobro živiš. A zakaj. Kaj vem jaz to, ki sem študiran? Pol ure tako, potem pa zaspi kot ubita.

Gledam, poslušam.

Kako čudno in strašno. Kadar sem tej babnici, ki je kuhala legendarnemu Francu Leskošku-Luki golaž, govoril golo resnico, me je imela za strašnega lažnivca; ko sem se pogrezal v samoizpovedno dejstvo vse globlje in globlje, več je bilo dvoma vame in vse bolj je svarila Ani pred mano; kadar pa sem zares lagal, sem bil pa zanjo največja posvečena resnica tega sveta in vreden vse ljubezni... Tipični sindrom malomeščanstva: imeti oblast za vsako ceno, ali, kakor se temu reče: menjavanje idej, ki ti omogočajo eksistenco brez napore in na račun drugega – pri tašči seveda v malem, v spomin na golaž, ki ga je kuhala Leskošku. In v dvomu v resnico, ki sem ji jo govoril in verjetje lažem ter izmišljanju, da bo umrla šele takrat, ko me bo spet videla. Zanj namreč gnitje v grobu ni več življenje, kakor to ni za večino kmetov. Toda v blagovesti je jasno povedano, kam mora pasti seme, da večno živi in daje podvojen plod (sad).

In tako smo preživeli dan, dolg, vroč, naporen. Z nevihto vmes in gromi nad glavo.

Visoko na nebu se je kregal bog. Jaz ga nisem čisto nič razumel. Niti ene njegove besede ne. Samo po zlogih sem spravljal skup neki približni smisel, da se je vredno prebiti skozi mravlje časa do vsega tistega, kar te skrivoma ustvarja ta hip (sedaj) in dalje potem še tudi v smrti. Ker je to pesem, pesem pa je pot do sonca in tišine žit – z očmi sonca.

Za vse to spoznanje sem moral biti globoko prevaran in nalagan; iti sem moral na dolgo pot z nekom, ki me je preziral in ki bi me zaradi svoje slabe vesti do mene najraje uničil; moral sem najprej skozi zloge lirike dolensko-belokranjske pokrajine v deželo kraških skal, kjer reka piše v zemeljsko kopno svoje sporočilo, ki ga bomo prebrali in doumeli na sam sodni dan in ne prej.

Strmel sem v eno in drugo, soprogo in taščo, ki sta medtem pozabili na zadnjo uro, ki naj bi jo jaz olajšal. Pripravljali sta paradižnikovo solato in teletenco. V spomin na Franca Leskoška-Luko. Konec.

Čebele letijo v La Paz

Pavle
Zidar

KRAS Sveti Peter je v četrto
izdal svojega Gospoda.
Izročena mu jagnjeta na Krasu
v gruči čakajo nanj.
Sivobela se poglabljajo
v pašo globoko pod sabo
in nepremakljivo nemé.
Jejo prst
in zaslajene vonje podzemnega
dne.
Oglata kamnita volna je sinja
in lahko meglena
in se pozibuje visoko nad bori
kakor oblak.
Iz nje so mi napletli
slovensko jopo,
težko, mrzlo in polno ros.
Nepregledne črede
iščejo Jezusa Kristusa
v svojem meniškem molku.

SMREKOVI
JELENI

Črni smrekovi jeleni
z vlažnimi meglami na rogovih.

Ki divjajo sopno skozi zrak
večerne prerije.